

ÓLAFÍA EINARSDÓTTIR

DRONNING ASLAUG I ISLAND

Fra historie til sagn – en mentalitetshistorisk analyse

1.

RAGNAR LODBROG fik berømte sønner med en norsk kvinde, kendt fra forskelligartede norrøne kilder. Adskillige islændinge mente at nedstamme fra Aslaugs sønner med kong Ragnar, og der vævedes i Island myter over sporadiske oplysninger om Lodbrogfamilien i kilderne. De farverige sagn udviklede sig til en legende om slægten i tiden inden udvandringen til Island. Ragnars og Aslaugs fire sønner blev alle konger, hvilket fik store slægtmæssige følger for moderskikkelsen. Andetsteds har jeg fremdraget en parallel hertil, hvor det gjaldt Ragnhild fra Ringerike som moder til Harald hårfager.¹ I den sagnhistoriske verden er vi ikke sjældent vidne til, at der nok så frit skabes fornemme aner til en stamfader eller stammoder med fremtrædende efterkommere. Det interessante ved sagnkomplekset om Lodbrogfamilien er ikke primært hvorvidt personerne var historiske, men lige så meget og uafhængigt heraf, at vi i dette fortællelegods præsenteres for islændingenes holdninger og idealer. Den mest islandske skikkelse i familien er dronning Aslaug, der i høj grad tegnes efter islændingenes kvindebillede.

2.

Den temmelig sent nedtegnede saga om Ragnar lodbrog foreligger i Island som fortsættelse af *Völsunga saga*, og de to sagaer knyttes udelukkende sammen af genealogiske grunde, idet Ragnars anden hustru Aslaug siges at have været datter af Sigurd Fafnesbane.² Aslaugs

¹ Se Ólafía Einarisdóttir, 'Sigurd hjort og hans to børn i islandske kilder', *Gripla* VII (1990), 268–272, 300.

² Se *Völsunga saga ok Ragnars saga loðbrókar*, udg. v. M. Olsen, 1906–08. I *Oldnorsk og oldislandsk Litteratur Historie* II, 1923, s. 834–839, påpeger Finnur Jónsson,

moder angives som Brynhild Budladatter. Aslaugs slægt er således Völsungar på fædrene side og Gjúkungar på mødrene side – folkevandringstidens og heltedigtningens to berømteste slægter.

Ragnar lodbrog er en historisk skikkelse, og hans levetid kan bl.a. ved hjælp af vesteuropæiske kilder bestemmes til første halvdel af 9. årh.³ Også hans dronning Aslaug er historisk, hvilket ikke mindst træder klart frem af Jón Helgasons afhandling om Åtlaug på Spangereid.⁴ Heri fremdrages den lokale tradition i Vestagder, som med støtte bl.a. i stednavne kunne gengive en mere end otte hundrede år gammel overlevering om den lille pige, som i en gulddharpe landede ved stranden her. Og her voksede hun op; men ingen vidste hvor hun kom fra – kun at hun blev dronning af Danmark. Det østnorske sagn om Åtlaug eller Kraka, som nedtegnedes første gang i sidste halvdel af 17. årh., finder så langt det rækker bekræftelse i vestnordisk tradition – digt såvel som prosa – fra 12. årh. og fremefter. Derimod må hendes afstamning fra folkevandringstidens store slægter, efter at hun var blevet Ragnar lodbrogs dronning, tilskrives de samme mekanismer inden for sagnhistorien som dem, der gjorde Ragnhild fra Ringerike til ætling af fornemme danske kongeslægter, efter at den islandske overlevering havde gjort hende til Harald hårfagers moder. Medens den stamtavle, som sagnhistorien havde spundet til Aslaug, sprang flere århundreder

hvorledes der i Völsunga saga er blevet interpoleret to kapitler, 23 og 24, omhandlende Sigurd og Brynhild samt hendes søster Bekkhild og dennes mand Heimir; den sidstnævnte sørger for at flytte den lille Aslaug til Norden, hvor Ragnar så træffer hende som hyrdepige. Finnur Jónsson fremholder, at noget tilsvarende ikke fortælles i eddadigtene, og at disse to kapitler er digtet til for at samordne Ragnars saga med Völsunga saga. Han fremhæver (a. a., s. 822–830), at medens Völsunga saga – bortset fra den nævnte tilføjelse – er vel fortalt og har et logisk opbygget hændelsesforløb, er Ragnars saga fattig på positiv handling; den er centreret omkring følgende begivenheder: Lyngormdrabet i Götaland, giftermålet med Tora og sidenhen med Aslaug, Ragnars død i ormegården samt sønnernes hævn over faderen. Om nyere forskning vedrørende Ragnars sagas tilblivelse og håndskriftmæssige overlevering se R. McTurk, 'The extant Icelandic manifestations of Ragnars saga Loðbrókar', *Gripla* I, 1975, s. 43–75.

³ Se herom Ólafía Einarsdóttir, *Studier i kronologisk metode i tidlig islandsk historieskrivning*, 1964, s. 65 ff. med fodnoter.

⁴ Jón Helgason, 'Åtlaug på Spangereid', *Nordiske studier*, Festskrift til Chr. Westergård-Nielsen, 1975, s. 79–89.

over, spændte den stamtavle man skabte til Ragnhild tidsmæssigt over alt for mange led, således som det vil blive nærmere omtalt nedenfor.

Islændingene var særlig flittige til at brodere på traditionen om Ragnar og hans sønner og ikke mindst hans dronning Aslaug. I hende skabte islændingene en skikkelse, som de udstyrede med alle de egen-skaber der kunne pryde en kvinde: foruden skønhed og klogskab var hun i besiddelse af handlekraft og storsindethed, og hun var en selvskreven leder af familien, hvis ære hun opretholdt bl.a. som initiativ-tager til hævn; og skulle det være, kunne hun også påtage sig rollen som hærfører. Húsfreyjaidealet fra de islandske høvdingegårde gives i billedet af Aslaug en større dimension passende til en dronning. I Island vokser Aslaugs rolle på bekostning af ægtefællens, og med rette fremholder Bjarni Guðnason, at i den islandske sagnhistorie bliver Ragnar efterhånden Aslaugs mand.⁵

Aslaug kendes under tre navne; Kraka, Aslaug og Randalín. De synes at knytte sig til noget forskellige afsnit af hendes liv. Det første navn har hun under opvæksten på gården Spangereid i Sydnorge. Som dronning bærer hun navnet Aslaug, men kaldes undertiden også Randalín. – Den tidligste omtale af Aslaug inden for de nubevarede kilder haves i digtet Krákumál fra 12. årh., som menes gjort i Island eller muligvis på Orknøerne.⁶ De næsten tredive strofer lægges Ragnar i mund medens han tæres til døde i ormegården hos Ella. Digtet er for det meste tilbageskuende. Den store helt mindes over et halvt hundrede kampe videnom i Europa. Men henimod digtets slutning ser han hen til, at der efter døden venter ham en ærefuld plads i Odins hjem, og at Aslaugs sønner vil hævne ham. I Krákumáls vers 26 hedder det: 'Her ønskede nu alle Aslaugs sønner at opvække kamp med sværd, hvis de vidste nøjagtig om hvad mig vederfares, hvor mange edderful-

⁵ Se Bjarni Guðnason, 'Gerðir og ritþróun Ragnars sögu loðbrókar', *Einarsbók*, af-mælskveðja til Einars Ó. Sveinssonar, 1969, s. 28–37. Allerede Finnur Jónsson bemærker i a. a. II, s. 826, at de bedst fortalte partier i Ragnars saga især er dem om Aslaug, der i sagaen fremtræder som en særtegnede personlighed, i langt højere grad end Ragnar selv.

⁶ Se Finnur Jónsson, a. a., s. 151 f. – G. Storm forsøgte at knytte Ragnar og hans sønner specielt til Orknøerne (*Kritiske Bidrag til Vikingetidens Historie* I, 1878, s. 82–86). Jvf. også L. Holm-Olsen, *Norges litteraturhistorie* I, s. 251 (udg. v. E. Beyer, 1974). Om dateringen af Krákumál se tillige F. Paasche, *Norsk litteraturhistorie* I, s. 499 f. (genudg. v. A. Holtmark, 1957).

de orme river i mig; jeg gav mine sønner en sådan moder, at deres hjerte ikke sveg.⁷ Heri omtales Ragnars berømte sønner først og fremmest som Aslaugssønner. Deres moders personlige egenskaber fremholdes som understregning af sønnernes tapperhed, som om arven fra heltefaderen ikkeborgede tilstrækkeligt for hævn. I Krákumáls indledende vers berettes om, hvorledes Ragnar dræbte ormen i Götaland, hvorpå han ægtede Tora. Når Tora omtales i digtet, skyldes det utvivlsomt, at den heldedåd hvormed Ragnar vandt Tora til hustru også var den som gav ham hans berømte tilnavn lodbrog.

I Skjoldungesaga fra kort før 1200 omtales begge disse hustruer til Ragnar lodbrog, og det oplyses hvilke sønner han fik med hver af dem.⁸ Om Toras afstamning anføres noget lignende som i Krákumál, men nu hedder det om Aslaug, at hun var datter af Sigurd Fafnesbane. I Ragnarssona þátrr anføres, at Tora havde tilnavnet Borgarhjörtr, samt at Aslaug af nogle blev kaldt Randalfn. Endvidere angives her hendes moder som Brynhild Buðladóttir.⁹ Angivelsen af Sigurd Fafnesbane som Aslaugs fader optræder også i anden kildemæssig sammenhæng, som af Stefán Karlsson henføres til første halvdel af 12. årh., hvorfor Skjoldungesagas oplysning om Ragnar lodbrogs svigerfader som folkevandringstidens store helt godt kan afspejle langt ældre sagnhistorisk gods i Island.¹⁰

Efter at hittebarnet Kraka-Aslaug nu havde fået en fader, kunne man inden for fortælleverdenen vælge mellem to kvinder som hendes moder, Sigurds trolovede Brynhild og hans hustru Gudrun. Begge kvinder var velkendte fra eddadigtningen, hvori det oplyses, at Sigurd med den sidstnævnte fik datteren Svanhild, samt at han havde to møder med Brynhild. Aslaugs tilkomst knyttet til Sigurds og Brynhilds første møde, som var på Hinderbjerget.¹¹ Deres andet møde var ikke

⁷ *Den norsk-islandske skjaldedigtning* I:B, 1912, s. 649–656.

⁸ *Danakonunga sögur*, (Íslenzk fornrit XXXV), 1982, s. 75 f.

⁹ *Hauksbók*, udg. v. Finnur Jónsson, 1892–96, s. 458–462.

¹⁰ Stefán Karlsson, 'Ættbogi Noregskonunga', *Sjöttu rígerðir helgaðar* Jakobi Benediktssyni II, 1977, s. 677–704; se især teksteitatet s. 683 ff.

¹¹ En stor del af den ældre Edda omhandler digte med relation til Sigurd Fafnesbane. I Sigurdsdigtningen foregår handlingen især på tysk område, og det kunne kræve nogen opfindsomhed inden for den sagnhistoriske verden at få de eftertragtede helte overført til nordisk område. Ifølge Ragnar saga (a. udg., s. 111–116) anbringes Aslaug i en harpe, som Heimir drager mod nord med, da pigen er tre år gammel. Ifølge den færøske digtning vil moderen Brynhild ikke vide af barnet, som bliver sat ud at sejle på

passende i denne sammenhæng af social-etiske grunde og ville have gjort Brynhilds senere hævn endnu mere forkastelig – den som gav ophav til hele den store tragedie-cyklus. Der må her være tale om en bevidst sammenblanding af fakta og fiktion inden for sublitteraturen, og en sådan leg med tanken bevirker en grænseoverskridelse fra sagn til eventyr. De kendteste helte fra både gammel og nyere tid føres her sammen i én og samme familie. Tidsperspektivet var næppe så vigtigt – det meste var jo sket længe før Islands bebyggelse, som netop tog sin begyndelse i Ragnarsønnernes regeringstid.

I Skjoldungesaga omtales som tidligere nævnt begge Ragnars hustruer, og heri skildres Tora mere udførligt end Aslaug, idet den helte-dåd, hvormed han vandt Tora, kastede en stråleglans over Ragnar selv. Aslaugs tilværelse som Kraka, der med sin skønhed og klogskab vinder Ragnar, omtales slet ikke i sagaen, hvori hun endnu må nøjes med at være Ragnars hustru. Forestillingen om Aslaug som den stærke, handlekraftige kvinde må imidlertid antages at have været almindeligt godtaget ved den tid da sagaen blev skrevet. Allerede omkring 1230 bliver en datter af Oddaverjahøvdingen Filippus Sæmundarson døbt Randalín – sikkert efter Aslaug-Randalín fortællingen, i dag kendt fra Haukr Erlendssons Hauksbók.¹²

elvele mod nord. I den færøske digtning kom Aslaug ligesom i den islandske fortælling til under Sigurds og Brynhilds første møde. (Se 'Brynhildar táttur', især vv. 92 og 93 samt 152–163, *Føroya kvæði* I, s. 8–22, udg. v. Djurhuus und Matras, 1951–63.) – Ifølge Sigurdsdigtningen i Eddaen er det under deres første møde, at de sværger hinanden troskab og bytter ringe. Deres andet møde finder sted, da Sigurd i Gunnars skikkelse rider igennem ilden, som omgiver Brynhilds hus. I tre dage opholder Sigurd sig hos hende, og om natten lægger han et sværd imellem dem. Brynhild fortæller sin mand Gunnar det modsatte, nemlig at Sigurd har brudt løftet om ikke at røre hende. Snorri anfører i sin Edda – Skáldskaparmál – i et afsnit om Völsungar, at Sigurd havde en datter Aslaug, som blev opfostret hos Heimir i Hlymdale, og at derfra nedstammer store slægter (*Snorra-Edda*, udg. v. Guðni Jónsson, 1949, s. 164).

¹² Einar Ól. Sveinsson har fremvist hvorledes Oddaverjafamilien imod islandsk skik forlader forfædrenes navne til fordel for navne hentede fra den internationale kirke og fra kongefamilier. Med rette fremholder han, at navnet Randalín er enestående, idet det eneste andet kendte eksempel herpå er dronning Aslaug i Ragnarssona þátrr. (Se 'Nafnagiftir Oddaverja', *Bidrag till Nordisk filologi* tillägnade E. Olson, 1936, s. 190–196.) Det er ikke rigtigt som fremhævet i den citerede artikel, at Randalín Filippusdatter har fået sit navn efter 'ættmóður sinni', thi som jeg gør rede for nedenfor nedstammede Oddaverjarne ikke fra Ragnar lodbrogs gren af Skjoldungeslægten, men fra den gren

3.

I Ragnarssona þátrr berettes, at under en af Ragnar lodbrogs udenlandsrejser drager de to sønner, han havde med Tora, til Sverige, hvor de kæmper og begge finder døden. Men på dødslejet sender den ene af dem besked til sin stedmoder Aslaug om, at hun skal sørge for at hævne dem. Sammen med sine egne sønner drager hun til Sverige i spidsen for en styrke på flere tusind mand. Det fortælles i denne forbindelse, at Aslaug var klædt som kriger, og at hun foretog kamphandlinger og lod hæрге med brand i Sverige. To gange bliver hun i Þátrr benævnt Randalín. I den kortfattede Ragnarssona þátrr er det tydeligvis Aslaugs rolle som 'skjoldkvinde', der har fængslet forfatteren. Efter Haukr Erlendssons slægtsmæssige baggrund at dømme må han fra barnsben have været vel bekendt med sagnkomplekset om dronning Aslaug som Randalín, idet Oddaverjapigen Randalíns moder og Hauks farmoder var søstre.¹³

I islandske kilder optræder navnet Randalín kun for dronning Aslaug, samt for Randalín Filippusdatter og dennes datterdatter.¹⁴ Muligvis har denne betegnelse for Aslaug dog haft større udbredelse inden for det norrøne sprogområde. Omkvædet til det færøske digt Ragnars tåttur er som følger: 'Borgarhjörtur byggir tað tornið fríða, enn er hun fagrari Randarsól, hun kan allar fuglalistir at týða.'¹⁵ I de to ældste digtsamlinger indeholdende dette digt er både Borgarhjörtr og Randarsól skrevet med stort begyndelsesbogstav og derfor at opfatte som egennavne.¹⁶ Tilnavnet Borgarhjörtur har Tora antagelig fået for sin

som mistede kongemagten over Danmark med Harald hildetands fald. Jvf. også Bjarni Guðnason, 'Gerðir og ritpróun Ragnars sögu loðbrókar', a. a.

¹³ *Hauksbók*, a. udg., s. 159 ff. – Adskillige steder i sin Landnáma omtaler Haukr farmoderen Valgerðr og hendes slægt. Hun var datter af præsten Flosi, som nedstammede fra en sydislandsk landnamsslægt, der også talte Guðrún, Sæmund fróðis hustru. Flosi havde tre døtre. Af disse var Halla gift med Vilhjálmr, og Þórdís – Randalíns moder – med Filippus, begge sønner af Oddaverjahøvdingen Sæmundr Jónsson. Se herom 3. og 6. ættskrá i *Sturlunga saga* II, udg. v. Jón Jóhannesson m. fl., 1946.

¹⁴ Se Einar Ól. Sveinsson, a. a.

¹⁵ *Føroya kvæði* I, a. udg., s. 218–223.

¹⁶ Ifølge den citerede udgave af de færøske digte haves dette kvad nedtegnet tre gange. Omkring 1800 blev det nedtegnet af Schrøter, som var præst på Hvalbard på Suderø; og noget senere optræder det i Nolsøs Liedersamling. Endelig haves det i Hamershaimbs version fra lidt efter midten af 19. årh. De tre nedtegnelser er tilsyn-

berømte skønhed.¹⁷ Det andet navn Randarsól betegner også en smuk kvinde. Inden for det norrøne sprogområde kendes ordet sól for en skøn kvinde som endeled eksemplvis i Skjoldungesaga: Álfasól, og i Olaf Tryggvasons saga: Lundasól, og tillige i navne på en del kvinder i Island.¹⁸ Sól er således en kvindebetegnelse, og i forbindelse med rönd – et heiti for skjold – kunne der også være tale om en skjoldkvinde. Den mulighed er også til stede, at man oprindeligt har føjet sól til navnet Randalín. Således som omkvædet til Ragnars táttur er udformet, nemlig at Borgarhjörtur er 'fagrari enn Randarsól', bliver der tale om en yderligere lovprisning af Ragnar lodbrogs første hustrus smukke udseende.¹⁹

En forespørgsel til Ordbogssamlingen i Torshavn er resulteret i, at Randarsól på færøsk synes at være lige så sjældent eller enestående som Randalín på islandsk.²⁰ Den mest nærliggende forklaring på, at dronning Aslaug fik dette navn, forekommer mig at ligge i det rent funktionelle i den konkrete situation, i hvilken hun får betegnelsen hæftet på sig; og sidenhen bliver den til et egennavn. Det sandsynligste er, at selve ordet Randalín oprindeligt har været Randa-Hlín; dette navn har haft sit ophav i en skjaldestrofe eller i et digt, og er i folkemunde blevet omformet til Randalín. I Ragnarssona þátrr citerer Haukr netop nogle strofer i forbindelse med Sverigestogtet, som tydeligvis er gammel digtning, der ikke kendes andetsteds fra. Nogle af dis-

ladende indbyrdes uafhængige. De to tidligste samlinger har begge Randarsól med stort R, hvorimod Hammershaimb skriver det med lille r, sikkert i den opfattelse at der her ikke var tale om et egennavn. (Se *Føroya kvæði* I, a. udg. s. 218–243.)

¹⁷ I Ragnars saga gives den forklaring på tilnavnet, at hjorten måtte betragtes som det skønneste af alle dyr, ligesom Tora af alle kvinder (*Ragnars saga*, a. udg., s. 116).

¹⁸ *Skjöldunga saga*, a. udg., s. 73 og *Heimskringla* I, (Íslenzk fornrit XXVI), 1941, udg. v. Bjarni Aðalbjarnarson, s. 294.

¹⁹ I den gamle færøske digtning indtager Sigurdsdigtningen en stor plads, og ligesledes digtene om Ragnar og hans to hustruer, Tora og Aslaug. Den sidstnævnte er ligesom i den islandske sagnhistorie datter af Brynhild Budladatter og Sigurd Fafnesbane. I den islandske fortælleverden samler interessen sig overvejende om Aslaug, i den færøske digtning er man derimod ikke mindre betaget af Tóra Borgarhjörtur end af hyrdepigen Ásla. I disse digte lægges der stor vægt på et smukt udseende og på smukke klæder, farver og alskens udstyr. Alt i alt forekommer dette sagnkompleks mere romantiseret i den færøske digtning end i de islandske fortællinger, som stadig præges af vikingetidens heroisme – også når det gælder delvis fiktivt materiale.

²⁰ Jeg er cand. mag. Kári Jespersen tak skyldig for denne oplysning.

se strofer tilskrives Aslaug, som ifølge Snorris Skáldatal var en kendt skjald.²¹ Haukr omtaler i Páttr en saga om kong Ragnar i forbindelse med omtalen af heltedåden, hvormed denne vandt Tora. Men den tidligste kendte saga om Ragnar lodbrog på islandsk haves først henimod 1400, og det ses af denne, at man efter Aslaugs Sverigestogt altid betegner hende som Randalín. Dette underbygger min opfattelse, hvor- efter man i Island anså navnet Randalín som tilkommet i forbindelse med hendes funktion som skjoldkvinde.²² – Hvor let fakta og fiktion kom til at gå hånd i hånd inden for sublitteraturen ses af det tidligere nævnte eksempel på opkaldelsen af Oddaverjapigen efter en sagnomspunden dronning, grænsende til en eventyrskikkelse.

Mange gode grunde er blevet fremført for at Oddi var det sandsynligste sted for Skjoldungesagaens oprindelse, herunder sagaens tidlige affattelse og dens gennemgående lærde træk. Skjoldungesaga er bygget op omkring de danske konger, som var af Skjoldungeslægten. Nu ved vi fra forskellige kilder, at Oddaverjarne nedstammede fra denne slægt, ligesom så mange andre stormandsfamilier i Island. Der findes således bevaret en slægtsrække for Sturlungarne nedtegnet kort før midten af 13. årh., hvori slægten føres tilbage til stamfaderen Skjold. Af Landnamsbøgerne, som i vidt omfang er bygget op omkring nybyggernes genealogier før og efter udvandringen, ses at Oddaverjarne har haft samme slægtstavle som Sturlungarne tilbage i tiden.²³ Efter Sturlungarnes slægtsrække at dømme var Harald hildetand den sidste danske konge på deres gren af Skjoldungeslægten, idet den svenske gren af slægten efter Bravallaslaget kom til magten som overkonger i Danmark med sejrherren Sigurd ring, Ragnars fader. Af Landnamsbøgerne fremgår også, at ikke så få islændinge mente at nedstamme fra den sidstnævnte gren af Skjoldungerne. I Njáls saga gøres der godt rede for begge disse grene af Skjoldungerne og nogle af deres formodede efter-

²¹ Se *Hauksbók*, a. udg., s. 458–462; *Snorra-Edda*, a. udg., s. 339.

²² I *Ragnars saga loðbrókar*, a. udg., s. 147 hedder det, at da Aslaug bestemte sig for at drage med sin hær til Sverige, ændrede man hendes navn, og nu blev hun kaldt Randalín, og siden bliver hun i sagaen kun omtalt ved dette navn.

²³ Se Jón Sigurðsson i *Diplomatarium Islandicum* I, 1857–76, s. 501–506. Se også Bjarni Guðnason's forord til *Skjöldunga saga*, a. udg., s. lii–lxvi, og den deri anførte litteretur; især skal nævnes Einar Ól. Sveinsson, *Sagnariitun Oddaverja* (Studia Islandica I), 1937.

kommere i Island.²⁴ Når det gælder den islandske Aslaugskikkelse og hendes status som førægteskabeligt barn af eddadigtningens berømte kærlighedspaar, samt ægtefællens og sønnernes magt og vælde i Vesteuropa, er der næppe anledning til at henføre dette sagnkompleks til Oddi fremfor andre høvdingesæder i Island, ikke mindst sådanne på hvilke man vitterlig anså Aslaug, Ragnar og disses sønner for at være ens direkte forfædre.

4.

Inden for sublitteraturen har Ragnar lodbrog, hans sønner og disses moder afgivet et tilsyneladende udtømmeligt stof til fortællinger. Og når vi er nået ind i 14. årh., er det som om Ragnar-Aslaug familien er kommet til at indgå i noget i retning af en legende gennem islændingenes fælles opfattelse af overleveringen om Ragnar lodbrog. Disse fortællinger synes at komme nærmest til at være islændingenes nationalhistorie i tiden før udvandringen.

Den tidligste kendte omtale af Ragnars familie hos en islandsk historiker finder vi i *Íslendingabók*, hvor Ari fastsætter sin nations fødsel til året 870, da Ivar Ragnarsson lod en østengelsk konge dræbe, som sidenhen blev ophøjet til helgenkonge af en af Ragnars egne efterkommere, Knud den store.²⁵ Ari slutter sit værk med sin egen stamtavle i hele fyrre slægtled, idet han stedse anfører sekvensen fader-søn; kun ét sted indfører han et spindeled for at fremvise, at en af hans formødre var en sønnedatter af Ragnar lodbrog. Aris ældre, nutabte *Íslendingabók* – den som indeholdt afsnittet om kongernes liv – omtales

²⁴ *Brennu-Njáls saga* (Íslenzk fornrit XII), 1954, udg. v. Einar Ól. Sveinsson, s. 68 f. og 285. Hvor levende og aktuel denne slægtsforbindelse var for islændingene, ses af en samtale på Altinget, hvor nogle af Ragnar lodbrogs efterkommere omtales som værende stolte og slægtsbevidste (*Brennu-Njáls saga*, s. 367).

²⁵ Se Ólafía Einarsdóttir, *Studier i kronologisk metode*, a. a., s. 56–71 og deri anført litteratur; se også F. Liebermann, *Die Gesetze der Angelsachsen* I–IV, 1898–1916. – Af Abbos saga fremgår, at Eadmund af East Anglia var en temmelig middelmådig konge, som blev kritiseret for sin valenhed i kampen mod Ragnarsønnernes invasionshær. Umiddelbart efter sin død blev han dyrket af lokale munke. Wessexkongerne gjorde brug af Eadmund som nationalt symbol under de fortsatte vikengeinvasioner. Eadmund var af Wuffingslægten, der ligesom Skjoldungerne nedstammede fra Odin. Knud den store gjorde brug af denne spinkle genealogiske forbindelse; han satte kulden af St. Eadmund i system og støttede den med rige gaver. Denne angelsaksiske helgen blev nu skytshelgen for herskerslægten – Knytlingerne – og fik derved en politisk rolle at spille.

i forordet til *Heimskringla*, hvoraf fremgår, at danske konger har været omtalt deri.²⁶ Det er imidlertid et åbent spørgsmål, hvor omfattende dette afsnit var og hvilke danske konger der er blevet fortalt om heri. At den berømte Ragnar og hans sønner må have været blandt de medtagne danske konger er dog nok så sandsynligt.

Det islandske bondesamfund har skabt et billede af kongemoderen Aslaug efter dets egen smag. Nogle forskere har villet mene, at hun skulle være modelleret efter sin moder, Brynhild Budladatter.²⁷ Handlekraften og viljestyrken har de tilfælles; men Brynhilds heroisme præges af nærtagende selvoptagethed, medens Aslaug besidder bondekongens fornuftsbetonede ansvarsfølelse og med sit storsind hæger om familiens ve og vel. Aslaug har fremragende lederevner, som hun får god brug for helt hen på sine gamle dage. Først i mandens levetid og derpå efter sønnens frafald leder hun for det meste riget.²⁸ Ragnar lod-brog er – ikke ulig gudinden Frejas mand Ottar – for det meste bort-

²⁶ Se Snorris forord til *Heimskringla*, s. 5 ff. (*Heimskringla* I, a. udg.). – E. Mundal giver en interessant forklaring på forskellen mellem de to *Islendingebøger*; se 'Islendingabók, ættar tala og konunga ævi', *Festskrift til Ludvig Holm-Olsen*, 1984, s. 255–271.

²⁷ J. de Vries, *Studien over Færösche Balladen*, 1915, s. 134. – Th. M. Andersson har i *The Legend of Brynhild* (*Islandica* XLIII), 1980 foretaget en spændende analyse af Brynhildskikkelsens udvikling, først inden for selve Eddadigtningen, hvor der antagelig er tale om en sammensmeltning af to kvindetyper fra folkevandrings- og vikingetid. Dernæst fremhæver Andersson på overbevisende måde, hvorledes den nordiske og den tyske fortælleverden ynder og videreudvikler ret så forskellige sider af den Brynhild, vi møder i den ældre Edda. Det er ikke mindst Anderssons undersøgelse som lader Brynhild fremstå som lidet islandsk – ikke nogen umiddelbar model til et idealiserende islandsk kvindebillede. Brynhilds selvmord ville næppe nogen islandsk kvinde med selvspekt ty til, og ej heller hendes direkte løgn over for ægtefællen, hvorved drabet på Sigurd forvandlede fra hævn til mord.

²⁸ Se *Ragnars saga*, a. udg. – I *Gesta Danorum* (i W. Horns overs.), 1975, s. 357–374, beretter Saxo om kong Ragnar i sin 9. bog. Heri fortæller han om Ragnars hustru Tora, hendes skønhed og fornemme afstamning. Ifølge *Gesta* må Ragnar have været meget kvindekær; således fik han en del sønner med en kvinde ved navn Svanlaug, der nogle gange omtales som kongens hustru. Saxo bringer dog ingen identifikation af hendes oprindelse eller slægt. I en bestemt situation fortæller han, at Svanlaug havde mandsmod og opfordrede Ragnar til dåd. Hun døde ifølge Saxo længe før ægtefællen, som af sorg begav sig ud på fem års vikingetogt borte fra riget. Saxo synes generelt fængslet af fortidens valkyrier og skjoldmøer – sikkert på grund af kontrasten til kirkens kvindeideal; men han har trods sine islandske hjemmelmænd ikke haft noget klart billede af Aslaug i denne rolle.

rejst fra hjemmet. Alt derhjemme – storgården eller riget – må Freja/Aslaug tage vare på.

Aslaug slægter langt mere på sine medsøstre – húsfreyjarne i de islandske slægtssagaer – end på heltedigtningens store kvindeskikkelser. Og det er en interessant understregning af magtforholdene hos Ragnarsønnernes forældrepar, at sagaen om moderens forfædre efterhånden kommer til at udgøre indledningen til faderens saga. Ved sammenføjnngen af Völsunga saga med Ragnars saga blev Ragnarsønnernes efterkommere i Island forsynet med formødre og forfædre, som udgjorde toppen blandt helte og mytiske kæmper i den nordiske fortid. Disse til dels uhistoriske genealogier har sikkert ikke virket mere absurde end når det eksempelvis i den ovenfor omtalte slægtstavle for Sturlungaslægten anføres, at guden Thor var dattersøn af kong Priamos af Troja.

Som ovenfor berørt kendte den lokale folketradition i det sydlige Norge intet til Aslaugs slægt; men i den sagnhistoriske verden opdagede man forfædre til hende, og det samme synes at have været tilfældet med Sigurd hjorts datter Ragnhild. At være uden slægt var i de tider næsten som at savne personlig identitet. Aslaug kom til at indtage en fornem stilling som Ragnar lodbrogs dronning, og Ragnhild blev helt fiktivt gjort til Harald hárfagers moder. Begge kvinder skulle forsynes med en slægtsmæssig baggrund, og det var da rimeligt at antage, at de måtte have tilhørt navnkundige slægter, berømte som de selv blev på hver sin måde.

ÁGRIP

1. Ragnar loðbrók átti með norskri konu, Áslaugu, fjóra syni, sem allir urðu konungar og ýmsir Íslendingar töldu sig komna frá þeim. Frami þeirra hafði áhrif á hugmyndir manna um móðurina. Höfundur hefur í Griplu 7 bent á að hliðstæða Áslaugar er Ragnhildur frá Hringaríki, móðir Haralds hárfagra. Áslaug féll af þessu fólki best að hugmyndum Íslendinga, því að hún líkist kvenímynd þeirra.

2. Hin unga íslenska Ragnars saga loðbrókar er framhald af Völsunga sögu, og þar var Áslaug talin dóttir Sigurðar Fáfnisbana og Brynhildar Buðladóttur. Ragnar loðbrók og Áslaug voru bæði sannsögulegar persónur. Í Noregi lifðu sagnir um hana á 17. öld, og á vestur-norrænu málsvæði eru sagnir um hana allt frá því á 12. öld. Á Íslandi verður Áslaug að ímynd húsfreyju á höfðingjasetri og Ragnar loðbrók smám saman aðeins maður hennar.

Í æsku vissi enginn ætt hennar og hún kallaðist þá Kráka, en Áslaug eða Randalín eftir að hún varð drottning. Elstu heimildir um hana eru í kvæðinu Krákumálum frá 12. öld. Þar er einnig talað um fyrri konu Ragnars loðbrókar, Þóru. Um báðar konur hans er talað í Skjöldunga sögu frá því um 1200 og í Ragnarssona þætti og heimildir um að Sigurður Fáfnisbani hafi verið talinn faðir Áslaugar má rekja til upphafs 12. aldar.

Móðir Áslaugar var talin vera Brynhildur Buðladóttir og kom hún undir á fyrsta fundi Ragnars og Brynhildar á Hindarfjalli. Í Skjöldunga sögu er meira sagt frá Þóru en Áslaugu, en Randalín Filipusardóttir í Odda um 1230 sýnir að sögn um hana hefur þá verið vel þekkt.

3. Í Ragnarssona þætti í Hauksbók er sagt frá falli sona Ragnars og Þóru. Áslaug og synir hennar fara til Svíþjóðar og hefna grimmilega og mikið er gert úr skjaldmeyjarímynd hennar. Móðir Randalínar Filippusardóttur var ömmusystir Hauks Erlendssonar, svo að honum var efnið kunnugt.

Í færeyska danskvæðinu Ragnars táttur er talað um Randasól, en það nafn og Randalín koma ella vart fyrir. Nærtæk skýring virðist vera að orðið sé komið af Randa-Hlín, sem hafi upphaflega verið kenning. Í Skáldatali er Áslaug nefnd meðal skálda og í þættinum eru vísur eignaðar henni. Í Ragnars sögu er hún alltaf kölluð Randalín eftir Svíþjóðarförina, og styrkir það hugmynd höfundar að nafnið sé tilkomið vegna þess að hún var skjaldmær.

Mörgum hefur þótt líklegt að Skjöldunga saga sé samin í Odda enda töldu Oddaverjar sig komna af Skjöldungum eins og fleira stórmenni á Íslandi. Haraldur hilditönn var seinasti danski kóngurinn af þeirri ætt, en hann féll fyrir Sigurði föður Ragnars.

4. Á 14. öld voru sagnir um Ragnar og Áslaugu orðnar að þætti í þjóðarsögu Íslendinga áður en þeir fluttust til Íslands. Í Íslendingabók er upphaf byggðar miðað við árið er Ívar sonur Ragnars loðbrókar lét drepa Eadmund helga og þar rekur Ari ætt sína til hans, en í Íslendingabók eldri var sagt frá Danakonungum.

Íslenska bændasamfélagið hefur aðlagð Áslaugu að smekk sínum og líkist hún húsfreyjum á íslenskum stórbýlum. Hún verður að stjórna öllu meðan Ragnar er burtu og líkist að því leyti Freyju, en Óttar maður hennar var löngum að heiman.

Athyglisvert er að sagan af móðerni Áslaugar verður inngangur að sögu Ragnars. Þessir skálduðu ættliðir hafa örugglega verið taldir trúverðugir. Loks er aftur bent á líkingu Áslaugar við Ragnhildi Sigurðardóttur, en eftir að þær eru orðnar drottningar eru þær báðar tengdar við höfðingjættir.